

**Dílo:** Zločin a trest (F. M. Dostojevskij)

**Předmět:** ČJ - rozbor děl

**Přidal(a):** TerkaCZ

## **Rozbor: Zločin a trest**

### **Základní údaje o díle**

- **Literární druh:** epika
- **Literární žánr:** psychologický román
- **Literární forma:** próza
- **Rok vydání:** originál 1866
- **Jazyk:** přeloženo z ruského originálu
- **Určení čtenářům:** čtenářům se zájmem o psychologii, filozofii, sociální problematiku a klasickou literaturu

### **Téma**

- Problém viny, trestu a morálního svědomí v životě mladého studenta, který spáchal vraždu.
- Psychologický boj jedince se svými idejemi a morálními rozpory.
- Sociální a etické problémy carského Ruska, bída a rozkládající se společnost.
- Cesta k vykoupení a odpuštění přes utrpení a sebereflexi.

### **Hlavní myšlenka**

- Zkoumání příčin a důsledků zločinu v lidské duši.

- Trest není jen právní, ale i psychologický a mravní.
- Konečné spásné vykoupení je možné jen přes přijetí trestu a převzetí odpovědnosti.

## Námět

- Dílo je inspirováno životními zkušenostmi i filozofickými úvahami autora o lidské spravedlnosti, následcích sociálních nerovností a dilematu svobody vůle versus determinismu.
- Námět vychází z dobových ruských reálií, ale je univerzální v otázkách morálky a lidské existence.

## Motivy

- **Vražda a morální rozklad:** motiv zločinu jako iniciace hluboké vnitřní krize.
- **Soud a spravedlnost:** zákon, trest i individuální svědomí.
- **Utrpení a očista:** pouť hrdiny k vykoupení skrze bolest a lítost.
- **Soucit a odpuštění:** milost jako vrchol morálního rozhodnutí.
- **Sociální bída:** kontext dělnické chudoby a nespravedlnosti.

## Kompozice a struktura

- Román je rozdělen do šesti částí a epilogu, s více kapitolami v každé části.
- Chronologické a detailní sledování událostí, kladení důrazu na psychologické dění v hlavní postavě a jejím okolí.
- Kombinace realistického popisu prostředí s introspektivními monology a dialogy.

## Vypravěč a úhel pohledu

- Vypravěčem je třetí osoba s vševědoucím a analytickým stylem, která se zaměřuje na psychologický rozbor postav především hlavního hrdiny.
- Vypravěč přechází mezi vnějším děním a hlubokými odchodnými vnitřními monology a

představami hrdiny.

## Jazyk a styl

- Jazyk je spisovný, bohatý na detailní popisy, psychologické nuance a dobové rysy ruštiny.
- Styl je realistický, někdy filozofický, často dramatický a emotivně silný.
- Používá mnoho dialogů a popisů vnitřních stavů, které odhalují morální i psychologické konflikty.

## Charakteristika postav

- **Rodion Raskolnikov:** mladý student práv, hluboce rozpolcený mezi idejemi a svědomím, jeho vnitřní konflikt a cesta k vykoupení jsou jádrem děje.
- **Sofia Semyonovna Marmeladovová (Sonja):** symbol soucitu a víry, její vztah k Raskolnikovi představuje možnost vykoupení.
- **Avdotja Romanovna Raskolnikovová (Duňa):** Raskolnikova sestra, silná a obětavá žena s vlastními morálními krizemi.
- **Dmitri Prokofjevič Razumichin:** přítel a opora Raskolnikova, představuje světlo a solidaritu.
- **Porfirij Petrovič:** vyšetřovatel vraždy, provokativní a mentálně zdatný lovec psychologických manipulací, který se snaží Raskolnikova přimět k přiznání.
- Kromě nich se v románu objevuje řada dalších postav, důležitých pro vývoj děje i podporujících tematické vrstvy, například Marmeladov, Luzhin, Svidrigajlov a další.

## Časoprostor

- **Místo:** Petrohrad, carské Rusko
- **Čas:** 19. století, přesné datum není, ale v období autora (polovina 19. století)

## Stručný obsah díla

Román sleduje příběh Rodiona Raskolnikova, jehož filozofická teorie „výjimečných lidí“ ho vede k vraždě lichvářky. Po činu následně prožívá silné psychické trauma, střetává se s výčitkami svědomí a postupně nachází cestu k lítosti a vykoupení. Jeho osud je propojen s mnoha dalšími postavami, jejichž příběhy ilustrují sociální a morální kontrasty carského Ruska.

## Podrobný děj

Román začíná v parném petrohradském létě, kdy mladý student práv Rodion Romanovič Raskolnikov žije v nuzných podmínkách. Je psychicky rozpolcený, utápí se v osamělosti, nedostatku peněz a subjektivních úvahách o morálce, spravedlnosti a povaze lidské svobody. Dlouhé měsíce promýšlí teorii „výjimečných lidí“, kteří mají právo porušit zákon ve prospěch vyššího společenského dobra. Bídne existenční podmínky, setkání s bídou druhých a osobní zoufalství ho postupně přesvědčí, že je „vyvolený“ – rozhodne se zabít krutou lichvářku Aljonu Ivanovnu.

První část děje pečlivě zachycuje jeho psychické rozpoložení: vybírá dobu i způsob vraždy, sleduje každodenní drobnosti i zážitky, které ho ovlivňují. Plán uskuteční v podvečer, kdy pod záminkou zástavy předmětu navštíví lichvářku. Po krátkém rozhovoru a vyčkání příhodné chvíle Aljonu zabíjí sekýrou. Ve zmatku musí nečekaně zabít i její sestru Lizavetu, která se nečekaně vrací. V šoku a strachu před odhalením odnáší z bytu pár bezcenných věcí a peníze schovává. Vražda ho však neosvobodí; upadne do apatie, úzkostí, paranoidních stavů, bloudí po městě a trpí horečkami.

Raskolnikov se snaží žít dál „běžným životem“, ale marně – jeho psychický i morální stav se hroutí. Odvrací se od známých, schovává se v podkrovním pokoji a vzdaluje se od matky Pulcherie a sestry Duni, které přijely do Petrohradu za lepším životem. Ve stejném dome okolo zuří napjaté vztahy: Dunja je pronásledována svým bývalým nadřízeným Svidrigajlovem i vypočítavým snoubencem Luzhinem, symboly morální prázdnoty.

Raskolnikov poznává rodinu bývalého úředníka Marmeladova. Marmeladovova dcera Soňa, která z bídy a zoufalé sociální situace padla k prostituci, se stává Raskolnikovovi klíčovou oporou ve chvílích krize. Její soucitnost, pokora a víra kontrastují s Raskolnikovovým rozvratem. Do děje zasahuje policejní inspektor Porfirij Petrovič, který vede vyšetřování vraždy lichvářky: Porfirij je inteligentní, důvtipný a používá rafinovanou psychologickou taktiku, postupně Raskolnikova dostává pod tlak nenápadnými otázkami, konfrontacemi i podněcujícími

„náhodami“.

Děj postupuje skrze Raskolnikovy vnitřní monology, jeho střety se svědomím, paranoidní představy a pohyb mezi zoufalstvím, vzpourou vůči autoritě a hledáním vykoupení. Okolí Raskolnikova vnímá jeho divné chování, ale nemá jistotu, co se odehrává v jeho mysli. Do toho vstupuje drama s Luzhinem a Dunjou – Luzhin zákeřně obviňuje Soňu z krádeže a pokouší se ji ponížit, avšak Razumichin, Raskolnikovův věrný přítel z studentských let, vše vyjasní a Luzhin je veřejně odhalen jako podvodník.

Paralelně sledujeme tragický vývoj rodiny Marmeladovových: Marmeladov umírá při nehodě, jeho žena Katěrina Ivanovna se pomalu rozpadá nervově i zdravotně. Soňa se stává poslední oporou pro sourozence i matku. Svidrigajlov mezitím Dunje nabízí peníze za její přízeň; ta však jeho návrh odmítá a Svidrigajlov, v hluboké prázdnotě, nakonec spáchá sebevraždu.

Raskolnikov je stále blíže zhroucení – bojuje s myšlenkou sebevraždy, mnohokrát se v duchu ospravedlňuje, přemýšlí o absolutní svobodě, zkouší, zda je „výjimečný člověk“. Nakonec se rozhodne svěřit Soně, které jedině se dokáže otevřít; její víra, láska i schopnost odpustit jsou zásadní pro jeho cestu k vykoupení. Sonja mu předává evangelium, bere ho do kostela, kde ho konečně zlomený Raskolnikov vyznává vinu – nejprve před Bohem, později jde sám na policii a přizná se.

Následuje soud a trest vyhnanství na Sibiř. Soňa, jako symbol bezpodmínečné lásky, ho následuje. V káznici je Raskolnikov v první fázi uzavřený, vzdorovitý, stále popírá hlubší vinu. Je mu cizí souhlas ostatních odsouzených, je uzavřený pro skutečnou lítost.

Teprve když těžce onemocní, v posledních dnech života v káznici pod vlivem Soňiny věrnosti a obětavosti Raskolnikov pochopí podstatu lásky, víry a pokory. Dílo končí motivem naděje na jeho osobní proměnu – trest není jen právní, ale stává se cestou ke skutečné duchovní obnově. Epilog ukazuje Raskolnikova na prahu morálního uzdravení; začíná chápat smysl pokání, lásky a lidskosti. Soňa je jeho oporou, symbolicky s ním nese všechna břemena a naplňuje ideu milosrdenství. Raskolnikov stojí před možností nového života, pokud bude pokračovat v cestě k osobnímu obratu a přijetí druhých.

## **Vlastní názor**

Zločin a trest na mě působí jako velmi silný psychologický román, který donutí čtenáře

přemýšlet o vlastním svědomí, vině i hranicích morálky. Nejvíce mě zaujal rozpor Raskolnikova mezi teorií a skutečným životem — jeho úvahy o „výjimečných lidech“ jsou sice fascinující, ale nakonec ho stejně dostane naprosto obyčejné lidské svědomí a láska. Překvapilo mě, jak citlivě autor vykresluje utrpení hlavní postavy i chudinu v Petrohradě, vše působí surově, opravdově a mrazivě aktuálně.

Silnou stránkou je i závěr na Sibiři, kde Soňa jako symbol víry a obětavosti dává celé knize naději a lidskost — místo „jen“ potrestání vlastně pozvolna nastupuje možnost skutečného návratu k životu. Dostojevského styl je náročný, místy temný a rozvláčný, ale odměnou je hlubší vhled do lidské duše a motivace, což považuji za jedinečné a poučné. Román je mimořádně silným zážitkem jak z hlediska děje, tak i existenciálních otázek člověka.